

ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις

**ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ - ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

Επιμέλεια: Μιχάλης Δαμανάκης

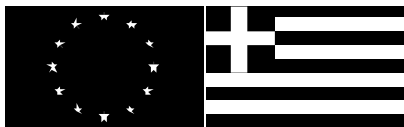
Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ. ΡΕΘΥΜΝΟ 1999

© Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών
και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)
Πανεπιστημιούπολη Γάλλου
741 00 Ρέθυμνο
Τηλέφωνο: 0831 - 77635, 77605
Fax: 0831 - 77636
e-mail: ediamme@edc.uoc.gr

Έκδοση Α' 1999

Έκδοση Β' 2000

Έκδοση Γ' 2001

Το έργο χρηματοδοτείται από εθνικούς
πόρους και την Ευρωπαϊκή Ένωση στα
πλαίσια του Β' ΚΠΣ 1994-1999 (ΕΠΕΑΕΚ)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ.Ε.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
(Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ Κ.Π.Σ.
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ Π.Ο.Δ.Ε.

ΠΑΙΔΕΙΑ ΟΜΟΓΕΝΩΝ

Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ Έργο 1.1.Ζ.(δ)

Χρηματοδότηση: Ευρωπαϊκή Ένωση
Υπουργείο Εθνικής Παιδείας
και Θρησκευμάτων

Φορέας παρακολούθησης: ΥΠΕΠΘ: Ειδική Γραμματεία ΠΟΔΕΑ
Ειδ. Γραμματέας: Δημήτριος Χαλκιώτης
Διεύθυνση Β' Κ.Π.Σ.

Φορέας υλοποίησης: Πανεπιστήμιο Κρήτης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και
Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.)

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Μιχάλης Δαμανάκης

Συγγραφείς: Οι συγγραφείς του παρόντος τόμου είναι τα αναφερόμενα στο εκάστοτε κεφάλαιο πρόσωπα.

Συγγραφείς των πρωτογενών μελετών: Οι πρωτογενείς μελέτες στις οποίες βασίστηκαν ορισμένα από τα κεφάλαια του παρόντος τόμου καταρτίστηκαν άμεσα ή έμμεσα από τους συνεργάτες του έργου στο εξωτερικό, και συγκεκριμένα ως ακολούθως:

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Αμβράζη Ελένη

Γλαρού Ελένη

Δουβαρτζίδου Ματούλα

Κοντός Αλέκος

Κουτσοβέλης Διονύσιος

Κυπριανού Κύπρος

Κωβαίου Άννα

Νάζου Παναγιώτα

Παπαδήμα Σαλώμη

Παπασάββας Σάββας

Πέτρου Σταύρος

Πολίτης Δημήτρης

Πρώμος Γιώργος

Σοφοκλέους Μίμης (Συντονιστής)

Σπηλιάς Αθανάσιος

Τάμης Τάσος (Αναπληρωτής Συντονιστής)

Τσιανίκας Μιχάλης

Τσολάκης Δημήτρης

ΚΑΝΑΔΑΣ

Δελλή Αγγελίνα

Κεχαγιά Εύα

Κλειβοκιώτης Παναγιώτης

Κομπορόζος Φώτης

Κουρχουλάκος Στέφανος

Κωνσταντινίδης Στέφανος (Συντονιστής)

Λυγουριάτης Δημήτρης

Μανιάκας Θεόδωρος

Μπόμπας Λεωνίδας

Ξενικάκη Μαρία
Παπαμιχαήλ Ελευθερία
Πηγαδάς Γιώργος
Τάσου Θάλεια
Τζαλαλής Θεόδωρος
Τσίμπος Παναγιώτης (Αναπληρωτής Συντονιστής)
Φιλιπούσης Γιάννης

Η.Π.Α.

Ζαχαρίου Ανδρέας (Αναπληρωτής Συντονιστής)
Κανελλόπουλος Γιώργος
Κρομμύδα Αθηνά
Κωνσταντάκου - Μαμαλάκη Χρύσα
Λουκέρης Κωνσταντίνος
Μιχόπουλος Αριστοτέλης
Μουχτάρη Μαργαρίτα
Νικολιδάκης Νικόλαος
Ξύδης Αντώνιος
Παπαδόπουλος Ευστάθιος
Σιόλας Ιωάννης
Σπυριδάκης Γιάννης (Συντονιστής)

GERMANIA

Αλιβίζος Σοφός
Ασημένιος Σταμάτης
Γιαννιδάκη-Hahne Κατερίνα
Γιωτίσας Ναπολέον (Συντονιστής)
Γκότοβος Κων/νος
Eideneier Hans
Ζέσβα Όλγα
Ιωαννίδης Γιώργος
Kuhs Katharina
Καναβάκης Μιχάλης
Κανόνης Στέλιος
Κουμπούρα Κατερίνα
Καρπενησιώτης Κων/νος
Κλεισούρας Βησαρίων

Κοσσυβάκη Φωτεινή
Κώτσης Κων/νος
Μπενέκος Δημήτριος
Νικητόπουλος Παντελής
Παπακυριακού -Dietzel Μαρία (Αναπληρώτρια Συντονίστρια)
Ραπτάκη Μαρία
Ρουμेलιώτης Παναγιώτης
Reich H. Hans
Ruppel Ursula
Scharf Ursula
Σαββίδης Γιώργος
Τιάνη - Lang Ευαγγελία
Τυροβολάς Κωνσταντίνος
Winters-Ohle Elmar

ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ

Δαμηλάκου Μαρία
Καρναβάς Βασίλης (Συντονιστής)
Μοντερόλα Σέργιος

ΣΟΥΗΔΙΑ

Γαρεφαλάκης Γιάννης
Γουγουλάκης Πέτρος
Κωστούλα - Μακρόκη Νέλλη

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Βολιώτης Νικόλαος
Καρατζιά - Σταυλιώτη Ελένη
Κουλούρης Παύλος
Κυριαζή Γεωργία
Μαυρομάτης Ιωάννης
Λουκά - Crann Μαργαρίτα
Φιλιππάκη -Warburton Ειρήνη (Συντονίστρια)

ΡΩΣΙΑ/ΓΕΩΡΓΙΑ/ΟΥΚΡΑΝΙΑ

Αρζόγλου Αναστασία
Βιόπουλος Γιάννης

Καρυπίδη Βάνια

Μακρή-Τσιλιπάκου Μαριάνθη (Συντονίστρια)

Μιχαλόπουλος Γιώργος

Λυπουρλή Μαρίνα

Παπαντωνίου Γιώργος

Πέτρου Θανάσης

Σαματζίδου Αθηνά

Χατζηπαναγιωτίδη Άννα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	15
1. Στόχοι της μελέτης.....	17
2. Μεθοδολογία της μελέτης	17
3. Θεωρητική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων εξωτερικού	
3.1 <i>Συνθετικά στοιχεία ενός δομοαναλυτικού μοντέλου ανάλυσης</i>	19
3.1.1 Επεξήγηση των επιπέδων κοινωνικοποίησης και ενδεικτικές αναλύσεις, με βάση τον πίνακα Α	20
3.2 <i>Η ελληνική ως “πρώτη” και ως “δεύτερη” γλώσσα: αποσαφήνιση των όρων....</i>	29
3.2.1 Δυναμική διπολιτισμική-διγλωσσική κοινωνικοποίηση (αναλύσεις σε ατομικό επίπεδο).....	34
3.3 <i>Excursus: Εφαρμογή του δομοαναλυτικού μοντέλου στην περίπτωση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων στο Βέλγιο και στη Γαλλία.</i>	36
3.4. <i>Εθνοπολιτισμικές διαστάσεις της ταυτότητας των ελληνοπαίδων της διασποράς.....</i>	41
3.4.1 Εκπαίδευση και εικονική πραγματικότητα.....	42
3.4.2 Τα όρια αντοχής της εθνικής ταυτότητας των ελληνοπαίδων της διασποράς	45
3.4.3 Προοπτικές και περιεχόμενα της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας.....	49
3.4.3.1 Αρχές (αξιώματα) της διαπολιτισμικής θεωρίας και η σημασία τους για το περιεχόμενο της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας των ομογενών....	51
3.5 <i>Διδακτικές μεθοδολογικές αρχές για τη διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας και των Στοιχείων Πολιτισμού</i>	57
3.5.1 Διδακτικές-μεθοδολογικές συνέπειες	58
3.5.1.1 Συνέπειες σχετικά με τα μορφωτικά περιεχόμενα και την ενεργοποίηση του μορφωτικού κεφαλαίου των μαθητών.....	59
3.5.1.1.1 Θεματοποίηση της πολυπολιτισμικότητας.....	59
3.5.1.2 Αποδοχή και αξιοποίηση του “μικτού” γλωσσικού κώδικα του μαθητή.....	59
3.5.1.3 Αγωγή προς μια συνειδητή διπολιτισμικότητα και διγλωσσία και μια θετική στάση απέναντι στις δύο γλώσσες και στους πολιτισμούς.....	60
3.5.1.4 Πρόληψη και θεραπεία λαθών παρεμβολής.....	61

3.5.1.5 Αξιοποίηση της μιας γλώσσας για την εκμάθηση της άλλης	62
3.5.1.6 Αντιπαραθετική (αντιπαραβολική) σύγκριση των γλωσσών και των πολιτισμών.....	62
3.5.2 Η άσκηση στον προφορικό λόγο ως ιδιαίτερος στόχος της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας	64
3.5.3 Άσκηση στο γραπτό λόγο	65
3.6 Στοχοθεσία της Ελληνικής ως Μητρικής, Δεύτερης και Ξένης Γλώσσας ...	66
Βιβλιογραφία	69
4. Η παρουσία των Ελλήνων στο εξωτερικό	
<i>Εισαγωγή</i>	73
4.1 Καναδάς	74
4.2 Η.Π.Α.	77
4.3 Αργεντινή.....	79
4.4 Αυστραλία	81
4.5 Βρετανία	83
4.6 Γερμανία	85
4.7 Βέλγιο	86
4.8 Γαλλία	88
4.9 Σουηδία.....	90
4.10 Αλβανία	92
4.11 Συμπεράσματα	93
Βιβλιογραφία	95
5. Κοινωνικοί χώροι (γλωσσικές επικράτειες) χρήσεως της ελληνικής γλώσσας ..	
5.1 Βρετανία.....	96
5.2 Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.	97
5.3 Λατινική Αμερική.....	99
5.4 Σουηδία.....	100
5.5 Γερμανία	102
5.6 Σύνοψη και κατηγοριοποίηση.....	104
6. Μορφές και φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό	
6.1 Οργάνωση και διοίκηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό ..	105
Εισαγωγή	105
Βιβλιογραφία	113

6.2 Δίγλωσσα προγράμματα (μοντέλα) εκπαίδευσης στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού	113
Εισαγωγή	113
6.2.1 Καναδάς	114
6.2.2 Γερμανία	119
6.2.3 Αυστραλία.....	123
6.2.4 Η.Π.Α	128
6.2.5 Σύνοψη.....	131
7. Αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά υλικά.....	133
7.1 Θεωρητική θεμελίωση για τα χαρακτηριστικά των σχολικών εγχειριδίων..	133
Εισαγωγή.....	133
7.1.1 Οι λειτουργίες του σχολικού εγχειριδίου.....	136
7.1.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών εγχειριδίων	140
7.1.2.1 Δομικά χαρακτηριστικά	140
7.1.2.2 Μαθησιακά χαρακτηριστικά	141
7.1.2.3 Διδακτικά χαρακτηριστικά	142
7.1.2.4 Τεχνικά χαρακτηριστικά.....	142
7.1.2.5 Αισθητικά χαρακτηριστικά	143
7.1.2.6 Επιστημονικά χαρακτηριστικά.....	143
7.1.2.7 Πολιτισμικά/ κοινωνικά χαρακτηριστικά.....	144
7.1.2.8 Χαρακτηριστικά προγράμματος.....	144
7.1.2.9 Οικονομικά χαρακτηριστικά.....	144
7.1.3 Αξιολόγηση διδακτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής σε ελληνόπουλα του εξωτερικού.	146
7.1.4 Προτάσεις για την αναμόρφωση του υπάρχοντος και την παραγωγή νέου διδακτικού υλικού.....	153
7.1.4.1 Κριτήρια Α.Π.	155
7.1.4.2 Δομικά κριτήρια.....	156
7.1.4.3 Μαθησιακά κριτήρια	156
7.1.4.4 Διδακτικά κριτήρια.....	157
7.1.4.5 Τεχνικά κριτήρια.....	157
7.1.4.6 Αισθητικά κριτήρια.....	157
7.1.4.7 Επιστημονικά κριτήρια	158
7.1.4.8 Πολιτισμικά/ κοινωνικά κριτήρια	158
7.1.4.9 Οικονομικά κριτήρια.....	158

7.1.4.10 Στάδιο πειραματικής εφαρμογής/ επιμόρφωση.....	158
7.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη σπουδή και τη διδασκαλία του Πολιτισμού και της Ιστορίας, σε αναφορά με την αξιολόγηση του υπάρχοντος διδακτικού υλικού και την διατύπωση βασικών προτάσεων ...	159
7.2.1 Εισαγωγή	159
7.2.2 Βασικές αρχές προσέγγισης του πολιτισμού.....	161
7.2.3 Η διαμόρφωση πολιτισμικής ταυτότητας μέσα από την πολιτισμοποίηση και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης	163
7.2.4 Βασικές αρχές προσέγγισης της Ιστορίας.....	166
7.2.5 Αξιολόγηση του υπάρχοντος υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού.....	172
7.2.6 Διατύπωση βασικών προτάσεων για τη συγγραφή και κατασκευή ιστορικού και πολιτισμικού υλικού.....	181
7.3 Διδασκαλία και μάθηση του γραπτού λόγου, της πρώτης ανάγνωσης και γραφής	191
7.3.1 Εισαγωγή	191
7.3.2 Η μάθηση της πρώτης ανάγνωσης και γραφής.....	193
7.3.2.1 Συνθήκες που ανάγονται στο μαθητή.....	193
7.3.2.2 Συνθήκες που αφορούν στο διδακτικό υλικό.....	200
7.3.2.2.1 Γλωσσολογική αναγνωσιμότητα	200
7.3.2.2.2 Τυπογραφική αναγνωσιμότητα	201
7.3.3 Ανακεφαλαίωση	201
7.3.4 Αξιολόγηση διδακτικού υλικού και κυρίως υλικού για τη μάθηση της πρώτης ανάγνωσης που χρησιμοποιείται για τα ελληνόπουλα στην αλλοδαπή.	202
7.3.4.1 Η ταυτότητα του υλικού	202
7.3.4.2 Συγκριτική εκτίμηση-αξιολόγηση.....	204
7.3.4.3 Τελική κρίση-πρόταση.....	205
Βιβλιογραφία	206
7.4 Παραγωγή υλικού για την διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας: Θεωρητική τεκμηρίωση - Εκτίμηση υπάρχοντος υλικού - Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	207
7.4.1 Γενικά.....	207
7.4.2 Θεωρητική τεκμηρίωση	207
7.4.3 Η μέθοδος.....	209
7.4.4 Κριτική αποτίμηση του υπάρχοντος διδακτικού υλικού.	211

7.4.5 Η διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας - Συμπεράσματα και προτάσεις.....	212
7.4.5.1 Τα κείμενα	213
7.4.5.2 Η ύλη της Γραμματικής.....	215
7.4.5.3 Οι ασκήσεις.....	216
Βιβλιογραφία.....	217
7.5 Κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας	221
7.5.1 Εισαγωγή	221
7.5.2 Μέθοδος για την Νέα Ελληνική ως Ξένη Γλώσσα.....	223
7.5.2.1 Επικοινωνιακή προσέγγιση	224
7.5.2.2 Αντιπαραβολική/συγκριτική ανάλυση και ανάλυση των λαθών	228
7.5.3 Διαφορές Μητρικής - Δεύτερης- Ξένης γλώσσας	229
7.5.4 Αξιολόγηση διδακτικών εγχειριδίων Ελληνικής ως Ξένης	231
7.5.5 Πρόταση για σχεδιασμό Δραστηριοτήτων για την εμπέδωση Δομής (Γραμματική)	233
Βιβλιογραφία.....	235
Παράρτημα 1: Αξιολογηθέντα εγχειρίδια	236
Παράρτημα 2: Ταξινόμηση γραμματικών φαινομένων	237
8. Συνοπτική κατάσταση χαρακτηριστικών των ομογενών μαθητών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης	239
8.1 Αναλυτική παράθεση χαρακτηριστικών των ομογενών μαθητών /τριών κατά χώρα	239
8.2 Σύνοψη.....	247
8.3 Συμπεράσματα.....	249
9. Διδακτικό προσωπικό	251
9.1 Εισαγωγή	251
9.2 Τυπολογίες των εκπαιδευτικών	251
9.2.1 Ομογενείς εκπαιδευτικοί.....	252
9.2.1.1 Ομογενείς με διδασκαλική κατάρτιση	252
9.2.1.2 Ομογενείς χωρίς διδασκαλική κατάρτιση.....	253
9.2.2 Ελλαδίτες αποσπασμένοι.....	254
9.2.2.1 Μη ενταγμένοι στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής	254
9.2.2.2 Εκπαιδευτικοί ενταγμένοι στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής.....	255

9.3 Αλλογενείς εκπαιδευτικοί.....	255
9.4 Προβλήματα και ανάγκες των ομογενών εκπαιδευτικών.....	255
9.4.1 Ως προς το παιδαγωγικό- διδακτικό επίπεδο	256
9.4.2 Ως προς το διοικητικό- οργανωτικό επίπεδο.....	256
9.4.3 Ως προς το οικονομικό επίπεδο	257
9.5 Συμπεράσματα	257
10. Γονείς και συλλογικά όργανα γονέων	259
10.1 Εισαγωγή.....	259
10.2 Ο ρόλος των γονέων σε σχέση με την ελληνόγλωσση εκπαίδευση (ατομ. επίπεδο).....	259
10.3 Ο ρόλος των συλλογικών οργάνων των γονέων.....	261
10.4 Συμπεράσματα	262
11. Περίληψη των δραστηριοτήτων της δράσης Ερμής.....	263
12. Συμπεράσματα και προτάσεις	268
12.1 Φορείς και μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.....	268
12.1.1 Δίγλωσσα προγράμματα εκπαίδευσης.....	269
12.2 Το διδακτικό προσωπικό.....	270
12.3 Ο μαθητικός πληθυσμός	271
12.4 Οι γονείς και τα συλλογικά τους όργανα.....	272
12.4.1 Η πολυσπερμία συλλογικών οργάνων και οι συνέπειες της	273
12.5 Η Ελληνική ως Δεύτερη και ως Ξένη Γλώσσα	274
12.6 Παραγωγή διδακτικού υλικού.....	276
Παράρτημα I: Περίγραμμα και οδηγίες για την εκπόνηση γενικών μελετών.....	287
Παράρτημα II: Κριτήρια ανάλυσης υπάρχοντος διδακτικού υλικού	291